

SEBAREFLEXIA V PRÍPRAVE BUDÚCICH UČITEĽOV

Orosová Renáta, Nováková Zuzana, Starosta Volodymyr

Slovenská republika, Košice, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach

Анотація. Оросова Рената, Новакова Зузана, Староста Володимир. Саморефлексія в підготовці майбутніх учителів.

Повідомлення висвітлює можливість застосування методик саморефлексії в процесі підготовки майбутніх учителів в університеті імені Павла Йозефа Шафарика в Кошице (Словацька Республіка). Ефективним засобом реалізації саморефлексії є метод мікровикладання, який полягає в проведенні студентами фрагментів уроків з наступним обговоренням. Показано, що саморефлексія сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх педагогів.

Učiteľské povolanie sa v našej spoločnosti zvykne pomenovávať ako **učiteľská profesia**. Kosovová (in Kasáčová a kol., 2006, s. 8) sa zamýšľa nad týmto pojmom vo vzťahu k definícii profesie, t.j. či jeho príslušníkov charakterizuje vysoká úroveň profesionality, či cítia a prezentujú profesijnú identitu, či vedia, v čom majú byť vlastne profesionáli a či ich to dokážeme naučiť. Helus vníma učiteľstvo v troch polohách, ako zamestnanie, povolanie (poslanie) a profesiu [1]. Dôraz v učiteľskej profesii sa kladie na rozvoj učiteľských kompetencií počas celej pedagogickej praxe.

Učiteľské kompetencie, nevyhnutné pre pedagogické pôsobenie, si osvojujú budúci učelia už v rámci svojej pregraduálnej prípravy zameranej na štúdium vedných odborov, ktoré reprezentujú aprobačné predmety učiteľa a štúdium pedagogických a psychologických vied. Ukončením učiteľskej prípravy by absolventi, budúci učelia, mali disponovať nadobudnutými profesijnými učiteľskými kompetenciami [3]:

1. **Kompetencie vo vzťahu k žiakovi**, ktoré sa prejavujú v schopnosti učiteľa identifikovať vývinové a individuálne charakteristiky žiaka, psychologické a sociálne faktory učenia žiaka, sociokultúrny kontext vývoja žiaka.

2. **Kompetencie vo vzťahu k edukačnému procesu** prejavujúce sa:

a) v mediácii obsahu, kedy učiteľ prejavuje svoje schopnosti ovládať obsah odboru vyučovaných predmetov, plánovať a projektovať edukačný proces, stanovíť ciele edukačného procesu orientované na žiaka, analyzovať učivo z psychodidaktického hľadiska, vybrať a realizovať vyučovacie metódy a formy, hodnotiť priebeh a výsledky edukačného procesu.

b) vo vytváraní podmienok edukácie, pri ktorých má učiteľ vytvára pozitívnu klímu triedy, využíva technické a materiálne zázemie edukačného procesu.

c) v ovplyvňovaní osobnostného rozvoja žiaka, kedy učiteľ ovplyvňuje personálny rozvoj žiaka, rozvíja sociálne zručnosti a postoje žiaka, rozpoznáva sociálno-patologické javy a poruchy správania sa žiaka.

3. **Kompetencie vo vzťahu k sebarozvoju učiteľa** sa prejavujú v schopnosti profesijného rastu a sebarozvoja, identifikácie sa s profesijnou rolou a školou.

Budúci učelia by mali byť vybavení metódami a technikami edukačného procesu podporujúcimi tvorivé a kritické myslenie žiakov. Pozitívne skúsenosti získané počas svojho štúdia študenti prenášajú do svojej pedagogickej praxe. Na prípravu budúcich učiteľov, nadobúdanie a rozvoj ich učiteľských kompetencií je potrebné klásť maximálny dôraz. Jednou z efektívnych metód nadobúdania a rozvíjania učiteľských kompetencií sa javí mikrovučovanie a mikrovučovacie analýzy.

Sebareflexia vzniká ako určité subjektívne zovšeobecnenie poznatkov o sebe, na základe premyslenia svojej činnosti, jednania, chovania, myšlienok, názorov, postojov, prípadne i vykonaných činov [4]. Základom je hodnotenie seba samého a snaha o zlepšenie. Sebareflexia má v pedagogickej práci nezastupiteľné miesto, preto je potrebné už v pregraduálnej príprave venovať jej dostatočnú pozornosť. **Sebareflexia v rámci mikrovučovania**, podnecuje zamyslenie sa študenta nad svojou činnosťou, nad sebou samým vo vzťahu k realizácii vyučovacieho procesu. Ponúka študentovi možnosť zhodnotiť seba samého, uvedomiť si svoje konanie, rozhodnúť, čo zmeniť a akú stratégiu zvoliť pre budúcu pedagogickú činnosť.

Sebareflexiu je možné vnímať ako proces systematického spracovania spätnoväzbových informácií. V prípade mikrovučovania, informácií od vyučujúceho a

kolegov študentov. Najdôležitejšou súčasťou sebareflexie je vyvodenie záverov pre ďalší rozvoj vo vzťahu k pedagogickej činnosti študenta (budúceho učiteľa).

V podmienkach mikrovyučovania, po študentovom absolvovaní mikrovýstupu a spätnej väzby, je možné využiť **postup pedagogickej sebareflexie** [6]:

1. **Opis** – študent si kladie otázky smerujúce k opisu pedagogickej situácie (Čo robím? Ako situáciu riešim? a pod.). Pomocou nich si znova vybavuje svoju činnosť, vlastnú prácu a prácu žiakov a i.

2. **Analýza** – študent si kladie otázky smerujúce k analýze spôsobu riešenia situácie (Ako riešenie situácie vyzerá? Ako reagujú žiaci? Ako sa cítim? a i.). Pomocou nich si uvedomuje vlastné prežívanie, hľadá príčiny a súvislosti v pedagogickej situácii.

3. **Hodnotenie** – študent si kladie otázky smerujúce k odhaleniu príčin riešenia situácie (Prečo som reagoval práve týmto spôsobom? Prečo žiaci reagovali práve takto? a i.). Pomocou nich prehodnocuje svoju činnosť, správanie a reakcie, odhaľuje príčiny úspechu, či neúspechu.

4. **Usporiadanie** – študent pomocou otázok usporadúva vlastné myšlienky, skúsenosti (Podnietila táto činnosť takúto reakciu? Vyvolala táto moja činnosť takú reakciu žiakov, ako som predpokladal? a i.). Pomocou nich zdôvodňuje ktorá činnosť vyvolala akú reakciu.

5. **Zovšeobecnenie** – študent za pomoci otázok vyvodzuje závery pre optimalizovanie svojej pedagogickej činnosti (Ako by som mohol efektívnejšie riešiť túto situáciu? Ako by som mal postupovať v budúcnosti? a i.). Študent – budúci učiteľ sa takto učí z vlastnej skúsenosti.

Sebareflexia v rámci mikrovyučovania a mikrovyučovacích analýz plní poznávaciu, spätnoväzbovú, rozvíjajúcu, preventívnu a relaxačnú funkciu [2]. V rámci mikrovyučovania je možné využiť niekoľko metód sebareflexie, ktoré by si študenti mohli osvojiť a následne využívať aj v rámci budúcej pedagogickej činnosti, resp. v rámci svojich pedagogických praxí.

Pozorovanie. Je jednou zo základných metód sebareflexie pri mikrovyučovaní. Študentovi je ponúknutá možnosť pozorovania vlastného mikrovýstupu z videonahrávky. Pozorovaním vlastnej činnosti sa u študenta podporuje konštruktívna

kritika, podnecuje sa jeho schopnosť analyzovať svoju činnosť a vysvetliť pozorované javy, prejavy správania a pod. za účelom progresívnej zmeny.

Hospitácia. Metódu je možné využívať pri mikrovýstupoch, kedy ostatní študenti sledujú výstup svojho kolegu, podávajú následne objektívne informácie. Oceniteľný je hospitačný záznam, aby sa študenti vedeli orientovať v procese hospitácie, čo sledovať, aké vzťahy a pod.

Sebareflexívny rozhovor. Metóda sa zameriava na usmerňované zhovárание sa so študentom, ktorý realizoval mikrovýstup. Otázky sú kladené cielene, zameriavajú sa na zistenie názorov študenta, jeho postojov, motívov k čiastkovým činnostiam v rámci mikrovýstupu [5].

Sebareflexia vo vzťahu k pregraduálnej príprave, k mikrovyučovaniu a mikrovyučovacím analýzám sa dostáva do popredia záujmu, pretože sa predpokladá, že v značnej miere ovplyvňuje rozvoj učiteľských kompetencií ako celku. Tento predpoklad sa stal na hlavným výskumným problémom pri realizácii pedagogického výskumu realizovaného v predmete Pedagogika a didaktika pre učiteľov v podmienkach UPJŠ.

Literatura

1. Helus, Z., Bravená, N., Franclová, M.: Perspektivy učitelství. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2012. 126s. ISBN 978-80-7290-596-6.
2. Hupková, M., Petlák, E.: *Sebareflexia a kompetencie v práci učiteľa*. Bratislava: IRIS, 2004. 135 s. ISBN 80-89018-77-7.
3. Kasáčová, B. a kol.: Profesionálny rozvoj učiteľa. Prešov: MPC, 2006. 164 s. ISBN 80-8045-431-0.
4. Kolář, Z. a kol.: *Výkladový slovník z pedagogiky 583 vybraných hesiel*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
5. Orosová, R., Nováková, Z., Juščák, J.: Reflexia vlastnej činnosti študenta učiteľstva v rámci mikrovyučovania. In: Edukácia : vedecko-odborný časopis. - ISSN 1339-8725. - Roč. 1, č. 2 (2015), s. 169-177.
6. Smyth, J.: Reflective Practice in Teacher Education. *Australian Journal of Teacher Education*, 18 (1), 1993.